

Nicolae BĂCĂINȚAN

HEINRICH WACHNER, CERCETĂTOR-GEOGRAF AL BAZINULUI SUPERIOR AL OLTULUI

Heinrich Wachner a publicat mai multe lucrări despre diferite regiuni ale României, în prima jumătate a secolului trecut. Cele mai importante dintre ele privesc bazinul superior al Oltului. În cele ce urmează, vom trece în revistă lucrările geografice publicate de Heinrich Wachner despre această regiune din sudul și sud-estul Transilvaniei (sfera preocupărilor științifice ale acestui fiu adoptiv al Brașovului a inclus și alte ramuri ale științelor naturii). Așa cum a procedat Wachner în prima lucrare pe care o vom aborda, vom porni în sens invers curgerii Oltului, de la Turnu Roșu spre izvoare.

Geo-morphologische Studien im Flussgebiet des Olt (1931)¹ este, probabil, lucrarea cea mai frecvent citată (dintre cele publicate de Wachner). În ultimul capitol (IV), este analizată Depresiunea Făgăraș. În această depresiune, Wachner distinge trei componente/sisteme, ale căror vârste descresc odată cu altitudinea (dinspre munți spre Olt): (1) zona de grohotiș de la picioarele Munților Făgăraș, (2) conurile de dejecție ale râurilor principale și (3) terasele Oltului. Această viziune asupra Depresiunii Făgăraș rămâne valabilă, în linii mari, și astăzi. Studiile geomorfologice din a doua jumătate a secolului trecut nu au făcut decât să detalieze și să rafineze acest punct de vedere.

Deși obiectivul lucrării este unul geomorfologic, autorului nu îi scapă un aspect de economie agrară: pajiștile irigate, în special cele de pe conurile de grohotiș de la picioarele munților. Această tehnică agricolă (unică în Transilvania, după părerea lui Wachner) se pare că a fost adusă din Italia de către făgărășenii înrolați în unitățile grănicerești austriece. Cu ocazia luptelor duse de Imperiul Habsburgic în nordul Italiei, unitățile de grăniceri au staționat mult timp în Lombardia, unde au avut ocazia să cunoască o regiune clasică de pajiști amenajate cu irigații. Originea irigațiilor din Țara Făgărașului nu a fost stabilită cu certitudine nici până azi, ceea ce nu îi împiedecă pe localnici să utilizeze în continuare această veche tehnică ameliorativă.

Traversând Munții Perșani, ajungem în Țara Bârsei, regiune istorică care cuprinde partea sud-vestică a Depresiunii Brașov și munții înconjurători. Descrierea geografică a Țării Bârsei a fost făcută în *Kronstädter Heimat- und Wanderbuch* (1934)², cea mai importantă dintre lucrările publicate de Wachner. Această lucrare magistrală este structurată în două părți, fiecare cuprinzând mai multe capitole și subcapitole: (I) Descrieri individuale și drumeții și (II) Sinteza geografică a Țării Bârsei. În prima parte este descrisă fiecare localitate din Țara Bârsei și fiecare masiv montan (situat pe hotarul respectivei localități). În cea de a doua parte, regiunea este prezentată geografic unitar, atât sub aspect fizic, cât și uman și economic. Este dificil de rezumat, și în orice caz, inutil, cele peste 300 de pagini (text) ale lucrării. Dar merită de menționat câteva aspecte particulare din lucrare, care pot ilustra atât evantaiul larg al problemelor prezentate în *Kronstädter Heimat- und Wanderbuch*, cât și faptul că, în ciuda celor peste șapte decenii scurse de la apariția cărții, ea a rămas la fel de interesantă ca în momentul apariției.

În capitolul III din partea a doua este analizată clima Țării Bârsei. Conform tabelului cu temperaturi (p. 209), temperatura medie anuală la Bod între 1912 și 1933 a fost 7,75°C. Dar media anuală rezultată din adăugarea observațiilor ulterioare (până în deceniul opt al secolului trecut) indică o valoare mai mică. Într-o lucrare de sinteză publicată de Bogdan și Niculescu (2004)³, temperatura

¹ H. Wachner (1931), *Geo-morphologische Studien im Flussgebiet des Olt*, în „Lucr. Inst. Geogr. Univ. Cluj”, IV (1928-1929).

² H. Wachner (1934), *Kronstädter Heimat- und Wanderbuch*, Buchhandlung Wilh. Hiemesch, Kronstadt-Brașov.

³ Octavia Bogdan, Elena Niculescu (2004), *Aspecte climatice specifice ale depresiunilor Giurgeu, Ciuc, Brașov*, în „Factori și procese pedogenetice” (serie nouă), vol. 2, Edit. Univ. „Al. I. Cuza” Iași.

medie la Bod este 7,3°C (p. 30). Aceasta înseamnă că la Bod, în intervalul 1934-1980, s-a înregistrat o răcire de peste 0,5°C. Probabil că această scădere se datorează iernilor foarte reci din anii '40 și '50.

În capitolul VIII din partea a doua este analizată evoluția așezărilor și a vieții economice. În paragraful consacrat orașului Brașov se menționează că (în Evul Mediu) stofele fine, de import, ajungeau aici pe traseul Danzig – Polonia – Moldova – Pasul Oituz. Cu alte cuvinte, actualele drumuri europene (care străbat România) E574 (Brașov – Bacău) și E85 (Bacău – Siret) erau active cu multe secole în urmă.

În capitolul IX (partea a doua) este analizată și situația agriculturii din sectorul depresionar al Țării Bârsei. După Primul Război Mondial, cultura grâului a regresat puternic, din cauza concurenței grâului din Vechiul Regat, care era mai ieftin. Acolo, producția grâului pretindea „mult mai puțin capital și muncă”. Ca urmare, pe primul plan (între cereale) a trecut orzul. Acesta „rămâne în câmp mai puțin timp decât grâul și are un randament mai bun”, iar producătorii străini de bere „cumpără adesea orzul de bere din Țara Bârsei”. Într-adevăr, producțiile de orz din Țara Bârsei erau cele mai mari din România. Așa cum este consemnat în *Agricultura în România anilor '30* (2003)⁴, (p. 32; traducere și retipărire a lucrării *L'agriculture en Roumanie. Atlas statistique*, 1938), producția medie de orz în anii 1931-1935 era, în județul Brașov (care corespundea cu Țara Bârsei), de 16 chintale/hectar, în timp ce producția medie în România era de 7,4 chintale/hectar (în aceeași perioadă).

Cea mai înaltă unitate muntoasă din Țara Bârsei este Masivul Bucegi.⁵ Prezența formelor glaciare în acest masiv a fost semnalată, la începutul secolului al XX-lea, de către De Martonne, apoi și de alți cercetători. Dar primul care a studiat îndeaproape problema glaciațiunii din Bucegi a fost Heinrich Wachner: *Die Eiszeitgletscher des Bucegi in den Südkarpaten (Rumänien)* (1929) și *Urme de ghețari în Munții Bucegilor* (1930). Patru din cele șapte văi glaciare descrise și cartografiate în această lucrare se găsesc pe teritoriul Țării Bârsei: Mălăiești, Țigănești, Urlătoarea și Gaura. Cea din urmă (Fig. 1), care constituie obârșia Văii Șimon, este caracterizată de Wachner, pe bună dreptate, „cea mai grandioasă și sălbatică vale alpină a Bucegilor” (*op. cit.*, p. 67). Harta întocmită (*Ghețarii din Munții Bucegi*), descrierile detaliate și concluziile au rămas, cu câteva excepții minore, valabile și astăzi.

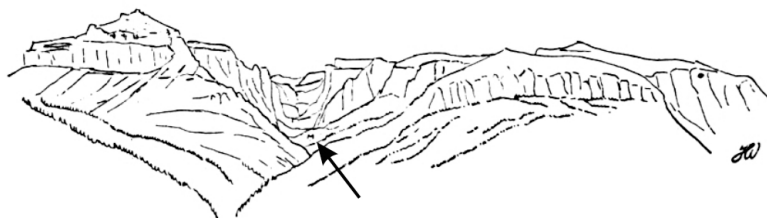

Fig. 4. Westrand des Bucegi mit dem Glazialtal Gaura. Gesehen vom Gutan (M = Endmoräne).

Fig. 1. Abruptul vestic al Munților Bucegi și valea glaciară Gaura (M, morenă terminală). Schiță panoramică executată de H. Wachner (1930).

Mestecănișul de la Reci (județul Covasna) nu face parte din Țara Bârsei dar l-a atras pe Wachner prin frumusețe și unicitate. De aceea i-a consacrat câteva pagini în *Kronstädter Heimat – und*

⁴ *Agricultura în România anilor '30* (2003), București, Fundația Națională „Satul Românesc”.

⁵ Doar partea nordică și nord-vestică a acestor munți aparține Țării Bârsei; aici se găsește vârful cel mai înalt din Bucegi, Omul, 2.505 m.

Wanderbuch (1934; cap. XII din partea I). Dar în prealabil, în 1925⁶, a publicat un mic studiu despre acest sector al Depresiunii Brașov, care astăzi formează o „arie specială de conservare”, împreună cu bălțile de la Ozun – Sântionlunca (cu o suprafață de peste 2.000 ha). Pe teritoriul comunei Ozun (jud. Covasna) se găsește extremitatea sud-vestică a ariei cu nisipuri de la Reci. Într-o secțiune în terasa de 18 m dintre Sântionlunca (comuna Ozun) și Comalău (comuna Reci) Wachner descrie următoarea succesiune de strate: la suprafață un strat de loess brun gros de aproximativ 2 m, sub care urmează (după o tranziție netă) diferite strate orizontale de nisip. În urma analizei acestei secțiuni și a descrierii ariei cu „nisipuri zburătoare” modelate sub formă de dune, Wachner pune o întrebare la care nu s-a răspuns nici până astăzi: cum a ajuns nisipul dunelor la suprafață? Cuvertura de loess a fost erodată, sau sectorul cu dune nu a fost niciodată acoperit cu loess?

Urcând pe firul Oltului, la nord de Depresiunea Brașov, urmează Depresiunea Ciuc. Despre aceasta din urmă, Wachner a publicat un studiu geografic consistent în anul 1929: *Județul Ciuc, Toplița și defileul Murășului*. Autorul a întreprins o muncă de geograf-pionier și în Depresiunea Ciuc, pentru că, așa cum remarcă el însuși, „literatura mai nouă fiind lipsită aproape total de datele corespunzătoare – nu există elemente pentru o descriere morfologică a acestei regiuni” (*op. cit.*, p. 286). Așa cum era deja stabilit prin studii geologice, Wachner amintește că, între Depresiunea Brașov și Depresiunile Ciuc – Gheorgheni, există o deosebire genetică esențială: prima este o depresiune tectonică, pe când celelalte două sunt depresiuni de baraj vulcanic. Cunoscător excelent al geologiei regiunii, el precizează însă și deosebirile dintre cele două depresiuni mărginite spre vest de lanțul vulcanic: Depresiunea Ciuc s-a născut prin contopirea mai multor „basinuri de scufundare” (apărute în „catenele zonei de gresie” ale Carpaților Orientali), care au fost barate spre vest de către erupțiile vulcanice; Depresiunea Gheorgheni este marginea estică a Depresiunii Transilvaniei, separată de aceasta prin depozite vulcanice. Cu alte cuvinte, Depresiunea Ciuc a luat naștere pe seama Carpaților Orientali, pe când Depresiunea Gheorgheni – pe seama Depresiunii Transilvaniei.

La fel de interesante sunt aspectele de geografie umană și economică. În legătură cu alimentația, Wachner observă că „hrana Săcuilor este mai gustoasă și mai variată decât chiar a țărănilor sași” (*op. cit.*, p. 305). Despre relațiile economice ale localnicilor, Wachner notează următoarele: „Săcuii întrețin și în prezent relațiuni vii cu Vechiul Regat; ... Căderea graniței este desigur pentru ei o ușurare economică. Legătura strânsă dintre această regiune și Vechiul Regat reiese și din faptul că (după statistica oficială maghiară din anul 1900) din 169 persoane emigrate din Ciuc, 167 (deci mai toți) au găsit o patrie nouă în România” (*op. cit.*, p. 306).

Lucrările lui Heinrich Wachner relevă un cercetător cu cunoștințe profunde din toate ramurile geografiei fizice. Este remarcabilă stăpânirea problemelor geologice la nivelul unui geolog, sau a celor privind plantele la nivelul unui botanist. Dar în egală măsură stăpâna și problemele de geografie umană, economică și istorică. Era un geograf în cel mai adânc sens al cuvântului, un geograf care știa să surprindă complexele naturale în întregul lor și să le vadă ca un rezultat al îmbinării tuturor elementelor componente, atât fizice, cât și umane.

În ciuda calității deosebite a lucrărilor lui Wachner, a muncii de pionier în multe regiuni, ele nu sunt cunoscute suficient. Probabil că motivul principal al acestei ignoranțe este necunoașterea limbii germane (sau maghiare), dar și circulația restrânsă a multora din publicațiile în care au apărut lucrările lui Heinrich Wachner.

⁶ H. Wachner (1925), *Das Flugsandgebiet des „Rétyi nyir”*, în „Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums”.

Heinrich Wachner, geographischer forschler des oberen flussgebietes des alt
Zusammenfassung

Heinrich Wachner hat in der ersten Hälfte des vorigen Jahrhunderts mehrere Studien über verschiedene Gebiete Rumäniens publiziert. Die wichtigsten davon beziehen sich auf das obere Flussgebiet des Alt. In diesem Beitrag sind die bedeutendsten geographischen veröffentlichten Werke Wachners über diese Region aus dem Süden und Südwesten Siebenbürgens zusammengefasst. Trotz der besonderen Qualität seiner Werke, dem Studium und der Pionierarbeit auf vielen geographischen Gebieten, sind heute Wachners Werke nicht ausreichend bekannt. Wahrscheinlich ist der wichtigste Grund dieser Ignoranz die Unkenntnis der deutschen (oder ungarischen) Sprache, aber auch die geringe Bekanntmachung der Publikationen, in denen Wachners Werke veröffentlicht wurden.